

PEDAGOŠKE IMPLIKACIJE RAZVOJA REZILIJENTNOSTI DJECE PRI UKLJUČIVANJU U VRTIĆ TOKOM PANDEMIJE U SLOVENIJI I BIH

*Prof. dr Aleksandra Šindić, Univerzitet u Banjoj Luci, Filozofski fakultet¹
Prof. dr Jurka Lepičnik Vodopivec, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta²*

Apstrakt: Studija kvalitativnog, eksplorativnog tipa imala je za cilj sagledati iskustvo vaspitača o razvoju rezilijentnosti pri uključivanju djece u vrtić tokom COVID 19. Podaci o uvidima 54 ispitanika - vaspitača iz vrtića u Republici Sloveniji i Bosni i Hercegovini, prikupljeni su u martu i aprilu 2021. godine putem samostalno kreiranog istraživačkog instrumenta. Rezultati istraživanja rasyjetljavaju specifičnost adaptacije djece na vrtić tokom pandemije COVID 19 iz ugla vaspitača, roditelja i djece. Izdvojene su tri kategorije koje ukazuju na faktore koji podržavaju razvoj rezilijentnosti djece, a odnose se na autonomiju i pedagošku intervenciju vaspitača, saradnju (timski rad i organizacija s kolegama i saradnja s roditeljima) i emocionalnu regulaciju vaspitača.

Ključne riječi: adaptacija djece na vrtić, autonomija, aktivnosti s djecom, saradnja, emocionalna regulacija

Uvod

Prvo iskustvo sa institucionalnim vaspitanjem i obrazovanjem je najčešće i prvo iskustvo odvajanja predškolaca od roditelja (Velan i Vorkapić, 2020). Često je praćeno je separacionim strahom koji ima adaptivnu funkciju (Milivojević, 2008), pa iako može biti izraženiji i neprijatniji, predstavlja normalnu fazu u razvoju djeteta (Ehrenreich i sar., 2008). Dolazak djeteta u vrtić usmjeren je na adaptaciju u smislu emocionalno-socijalne kategorije (Kamenov, 2006), a iz ugla teorije vezanosti predstavlja ostvarivanje sigurne veze djece sa vaspitačem i drugom djecom koja je od presudne važnosti za kvalitet vaspitno-obrazovnog rada u vrtiću (Cugmas, 2010). Iskustvo adaptacije djece na vrtić stresno je za djecu ali i za odrasle (roditelje i vaspitače) koji su uključeni u ovaj proces (Lepičnik Vodopivec, 2012), te je u kontekstu adaptacije djece na vrtić opravdano govoriti o razvoju rezilijentnosti. Rezilijentnost podrazumijeva sposobnost prilagođavanja stresnim situacijama, adekvanto i optimalno prihvatanje takvih situacija, otpornost i vještinu da se osoba izdigne iz stresnih dešavanja kao i da se oporavi kroz traženja rješenja (Luthar i Ciccheti, 2000; Miller i Daniel, 2007; Fergus i Zimmerman, 2005). Savremena istraživanja sve češće akcent stavljaju na pedagoške i andragoške pristupe u razvoju rezilijentnosti djece i odraslih (Resnick, Gwyther, Roberto, 2011; Kiswarday, 2014; Drljić, Kiswarday, 2016; Drljić, Štemberger, Kiswarday, 2019), a uočava se da je otpornost djece usko povezana s otpornošću i stabilnošću odraslih koji mogu zadovoljiti dječije potrebe i pružiti im podršku kada je to potrebno (Kruger i Reddemann, 2013; Profaca i Arambašić, 2009). U posljednje vrijeme značaj i potreba podsticanja rezilijentnosti budućih vaspitno-obrazovnih radnika tokom studija postaju sve očigledniji. Brojni autori Benders i Jackson (2012), Mansfield i sar. (2012) i Tumlu (2013) prepoznaju važnu ulogu dodiplomskog obrazovanja budućih vaspitača i učitelja u izgradnji njihove rezilijentnosti. Potonje je

¹ aleksandra.sindic-radic@ff.unibl.org

² jurka.lepicnik@pef.upr.si

prvenstveno s ciljem stvaranja stručnjaka koje će biti uspješni i zadovoljni u svojoj profesiji, uprkos preprekama s kojima se suočavaju (Beltman i dr., 2011; Gu, Dan, 2013; Le Cornu, 2009).

Promišljajući o adaptaciji djece na vrtić u doba COVID, uočili smo usložnjavanje situacije. Višem nivou stresa za sve učesnike u adaptaciji djece na vrtić (za djecu, roditelje i vaspitače) ne doprinosi samo izmjena porodične vrtičkom sredinom nego i izmijenjena sredina usljed pandemije COVID 19. Obzirom da rezilijentost omogućava bolje savladavanje stresa i funkcionisanje uprkos preprekama, željeli smo sagledati i razumjeti razvoj i podršku rezilijentnosti djece pri uključivanju u vrtić u Republici Sloveniji i Bosni i Hercegovini u doba pandemije COVID 19. Različita istraživanja bave se problematikom predškolskog vaspitanja i obrazovanja u doba pandemije COVID 19 tragajući za rješenjima podrške rezilijentnosti djece kao i cjelokupnom razvoju u izmijenjenim uslovima. Stoilković (2020) je u istraživanju na uzorku od 169 vaspitača u Srbiji došao do podataka o njihovoj fleksibilnosti i prilagodljivosti novonastaloj situaciji i radu. Dong, Cao i Li (2020) ukazuju na loša iskustva sa djecom predškolskog uzrasta koja su tokom pandemije ostajala kući i imala online edukaciju, a Gayatri (2020) promovise značaj saradnje roditelja i vaspitača za uspjeh ovakve vrste edukacije. O’Keeffe i McNally (2021) na osnovu uvida 320 učitelja mlađe djece (od 4 do 7 godina) u Republici Irskoj zaključuju da će djeci pri povratku u školu trebati podrška u socio-emocionalnoj sferi, te ukazuju na igru kao bitnu pedagošku alatku u razvoju rezilijentnosti.

Metod

U našoj studiji kvalitativnog, eksplorativnog tipa, željeli smo sagledati faktore koji doprinose razvijanju rezilijentnosti djece pri njihovoj adaptaciji na vrtić u izmijenjenim uslovima COVID 19 iz ugla vaspitača, što je i bio istraživački cilj. Za potrebe istraživanja konstruisana je anketa sa šest pitanja otvorenog tipa (tipa eseja). Putem nje smo nastojali prikupiti podatke o adaptaciji djece na vrtić i iskustvima učesnika vaspitno-obrazovnog rada (djece, vaspitača i roditelja) kroz percepciju ispitivanih vaspitača. U kriznim situacijama, kao što je pandemija, bitna je podrška odraslih važnih za dijete, njihova emocionalnost stabilnost i spremnost da udovolje dječjim potrebama, pruže sigurnost i pomognu u emocionalnoj obradi teških psihičkih situacija (Kruger i Reddemann, 2013; Profaca i Arambašić, 2009), te nas je pored praktičnih iskustava adaptacije jednako interesovao emocionalni odgovor i stabilnost odraslih uključenih u proces adaptacije. Na osnovu anketiranja obavljenog u martu i aprilu 2021. godine, uočili smo da podaci prikupljeni pod istim uslovima od svih učesnika predstavljaju autentična iskustva u datom kontekstu, kao i sadržaj za induktivno građenje teorije lokalnog karaktera, što je jedan od pokazatelja validnosti instrumenta (Merriam i Tisdell, 2015). U istraživanju je učestvovalo 54 vaspitača; 30 iz Republike Slovenije iz vrtića iz obalno-kraške i primorsko-notranje oblasti i 24 iz Bosne i Hercegovine, Republika Srpska, iz vrtića u Banjoj Luci.

Željeli smo sagledati i razumjeti uvide i zapažanja vaspitača o eventualnim promjenama tokom adaptacije djece na vrtić u vrijeme COVID 19 koje se odražavaju na razvoj rezilijentnosti djece, te su se istraživačka pitanja odnosila na vaspitačku perspektivu o tome:

- Kakve su promjene u emocionalnom doživljaju djece i uspjehnosti adaptacije na vrtić tokom COVID 19 u odnosu na vrijeme prije pandemije?
- Koji su zaštitni faktori povezani s djecom i njihovom rezilijentnošću tokom adaptacije?
- Da li su neke od identifikovanih kategorija zaštitnih faktora više zastupljeni?

Rezultati i diskusija

Obzirom da je 2020. godine razglašena pandemija COVID 19 u obe države (Republika Slovenija i Bosna i Hercegovina – republika Srpska) vrtići se zatvaraju 16. 03. 2020. godine. Postoje razlike u datumima ponovnog otvaranja vrtića, ali u vrijeme kada smo sproveli istraživanje u obe države vrtići su radili u normalnom režimu rada u skladu s preporukama Svjetske zdravstvene organizacije i nacionalnih instituta

za javno zdravlje (Nacionalni inštitut za javno zdravlje (Uradni list RS, 2020)³ i Institut za javno zdravlje Republike Srpske). Preporuke se odnose na uspostavljanje višeg stepena higijene prostorija, zaposlenih i djece. U skladu sa preporukama brojne aktivnosti s djecom odvijaju se izvan vrtića. Roditeljima se zabranjuje ulazak u vrtić te predaju djecu na ulaznim vrtatima. U primjerima nužde im je dozvoljen ulaz u vrtiće u Republici Sloveniji (u Republici Srpskoj nije).

U Republici Sloveniji u periodu istraživanja vrtići su radili sa manjim brojem djece nego što je uobičajeno, a u Republici Srpskoj su u tom periodu vrtići dostigli uobičajan broj djece.

Uvažavajući navedene podatke koji su se odrazili na specifičnost rada u vrtićima, pristupili smo analizi vaspitačkih odgovora nastojeći odgovoriti na istraživačka pitanja.

Odgovore vaspitača smo sagledali u kontekstu razvoja rezilijentnosti djece pa su se izdvojile tri kategorije:

- 1) autonomnost i pedagoška intervencija vaspitača,
- 2) saradnja (kroz timski rad vaspitača, dobru organizaciju u ustanovi i saradnju vaspitača i roditelja),
- 3) emocionalna regulacija vaspitača.

1) Najzastupljeniji faktor koji smo izdvojili u kontekstu razvoja rezilijentnosti nazvali smo autonomnost i intervencija vaspitača (u konkretnom v/o radu s djecom) kroz nove strategije vaspitno-obrazovnog rada u kontekstu preporuka za mjere zaštite od pandemije i socijalne podrške djeci. Kroflič (2001) uočava da autonomija vaspitača značajno doprinosi kvalitetu vaspitno-obrazovnog rada u vrtiću i podsticanju autonomije djece. To potvrđuju uvidi Eurydice (2008) i istraživanja Zupančič (2013) i Iftene (2014). Pri tome autonomiju vaspitača u vrtiću razumijemo kao slobodu pri izboru i oblikovanju sadržaja, zadataka i metoda rada, didaktičkih sredstava i materijala, te preuzimanju odgovornosti za evaluaciju vlastitog rada.

Zbog novonastale situacije vaspitači izjavljuju da su se više pripremali za rad nego što je uobičajeno, u prvim danima više razgovaraju s djecom o situaciji, a aktivnosti se pretežno odvijaju van vrtića (u skladu sa preporukama o suzbijanju pandemije) i naglasak je na socijalnim igrama (radi osnaživanja djece). Alvord i Grados (2005) u svojoj studiji izdvajaju bitne zaštitne faktore koji su povezani s djetetom i podstiču njegovu otpornost tokom adaptacije i navode da su neki od njih interaktivno identifikovanje zaštitnih faktora s djecom, igra, uključivnje odraslih, tehnike opuštanja i slično. Ispitanici iz Slovenije i Bosne i Hercegovine smatraju da su bili efikasni tokom adaptacije djece, a prepoznaju igru (socijalnu, na otvorenom i sl.) i razgovor kao dobru strategiju za razvoj rezilijentnosti djece u vrijeme adaptacije u doba COVID 19, slično uvidima irskih učitelja (O’Keeffe i McNally, 2020).

Ako bi se neko dijete razbolilo bila su pitanja “da nema koronu” pa smo više vremena posvetili dijalogu i razgovoru i tako rješavali problem. (segment ispitanika 21, Slovenija)

... Djecu izvodimo van poslije doručka pa su sve do ručka na igralištu, travnjaku, šumi, šetnji... (segment ispitanika 1, Slovenija)

...teškoće s ponovnom socijalnim uključivanjem ... prevazilazili smo kroz razgovor i u socijalnim igrama (segment odgovora ispitanika 6, Slovenija).

Više vremena smo posvetili pravilima i omogućili djeci više slobodne igre koje su željeli (segment odgovora ispitanika 8, Slovenija).

Prema uvidima i izjavama ispitanika adaptacija novopridošle djece na vrtić bila je jednako uspješna kao i prije, a u nekim slučajevima i uspješnija, brža i manje bolna. Zbog smanjenog broja djece u grupi vaspitači su imali više vremena da se posveti svakom djetetu posebno i upoznaju ga, te da ostvare viši nivo individualizacije u kontekstu emocionalnog i socijalnog razvoja (Šindić, 2021).

³ https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/vrtci_s_prilogami.pdf

Uspostavljanje sigurne veze između vaspitača i djeteta veoma je važan segment za uvođenje djece u vrtić (Cugmas, 2010).

...Za kratko vrijeme su se osamostalila. Adaptaciju smatram možda čak i uspješnijom jer je manji broj djece, povećana higijena i djeca su zdravija jer se prvi simptomi respiratornih infekcija izoluju i liječe kod kuće (segment odgovora ispitanika 4, BiH).

Zbog manjeg broja djece u grupi tokom cijele epidemije sam rad s djecom organizovala tako da su djeca maksimalno aktivna, takođe sam više vremena posvećivala radu sa svakim djetetom ponaosob, bilo je više individualizovanog pristupa i individualnih kontakata (segment odgovora ispitanika 14, Slovenija).

Uočava se da period odvajanja od roditelja protiče brže (roditeljima nije dozvoljeno ulaz i/ili zadržavanje u vrtiću). U brojnim slučajevima to je doprinjelo bržem osamostaljivanju i adaptaciji djece, dok je u rijetkim slučajevima predstavljalo otežavajuću okolnost. Roditelji su više razgovarali s djecom kod kuće o novoj situaciji i novim pravilima u vrtiću i tako ih pripremali, a brz odlazak je onemogućio da se ispolje iznuđivačke emocije i obrasci ponašanja od strane djece. Prepoznajući reakcije roditelja na određenu emociju, neka djeca naglašavajući takvu emociju manipulišu i iznuđuju od roditelja ono što žele (Milivojević, 2008) što je česta pojava prilikom adaptacije djece na vrtić. Zabrinuti roditelji, koji nisu u stanju da razotkriju pozadinu takvih emocionalnih reakcija, nesvjesno otežavaju proces adaptacije vlastitom djetetu. Dosljedno poštovanje granica omogućava predvidljivost i utiče na osjećaj sigurnosti kod djeteta (Milivojević i sar, 2008). Iako tvrdi način u kontekstu odvajanja djece i roditelja, ovakva intervencija okarakterisana je od strane vaspitača kao bolja podrška pri razvoju rezilijentnosti djece tokom adaptacije.

Adaptacija je zahvaljujući našoj posvećenosti i brzom odvajanju od roditelja protekla lakše i brže. Vjerovatno su i roditelji sa djecom napravili dobru pripremu kod kuće kroz razgovor (segment odgovora ispitanika 1, BiH)

Adaptacija je protekla čak lakše i brže jer su se roditelji manje zadržavali, djeca se brže osamostaljivala... plus je bio i to što su djeca bila razdijeljena u manje grupe (maksimalno 10 djece) (segment odgovora ispitanika 19, Slovenija)

Od strane djece bilo je bolje jer se odvajanje odvijalo brzo, ali od strane roditelja trebalo je duže vremena da steknu povjerenje (segment odgovora ispitanika 20, Slovenija)

Nova pravila u vrtiću zahtijevala su privikavanje djece na viši stepen higijene i trijažnih postupaka, ali nisu zadavala problem. Slijedeći dječije potrebe i želje, vaspitači su oblikovali aktivnosti u skladu sa situacijom.

... stroža pravila higijene, dezinfekciju i mjerenje temperature smo pretvorili u igru...(segment odgovora ispitanika 8, BiH)

...djeca su se brzo osamostalila... vole prati ruke i mjeriti temperaturu (segment odgovora ispitanika 21, BiH)

...u grupi su svakako malo drugačija pravila nego što ih imaju djeca kod kuće, tako da su se i na nova pravila brzo navikli (segment odgovora ispitanika 13, Slovenija)

Kod djece koja su već boravila u vrtiću uočen je viši nivo sreće pri povratku u ustanovu i susretu sa drugarima i vaspitačima, a u rijetkim slučajevima ih je ponovo trebalo adaptirati.

Zaželjeli su se vrtića i osoblja (segment odgovora ispitanika 24, Slovenija)

... primjetni znatni pozitivni efekti u brzini socijalnog uključivanja, separacioni strah je bio manje izražen, a djeca koja su već išla u vrtić su bila sretna što su ponovo skupa (segment odgovora ispitanika 23, BiH).

... bili su jako veseli što se opet vide i igraju zajedno. Posebno su starija djeca bila željna zajedniče igre, ali i manja (segment odgovora ispitanika 22, Slovenija).

2) Odgovori vaspitača ukazuju da je i saradnja odraslih uključenih u proces adaptacije djece na vrtić značajan faktor pri razvoju rezilijentnosti. Timski rad i spremnost za pomoć kolegama unutar ustanove je uticala na adekvatnu organizaciju i kvalitet pedagoškog procesa u novom režimu rada. Savremena istraživanja ukazuju da je kolegijalnost neizostavan faktor prilagođavanja novim situacijama i okolnostima današnjeg vremena, te na njegov pozitivan učinak na profesionalni razvoj, učenje i organizaciju rada (Shah, 2012), a otvorena međusobna komunikacija u timu stvara povoljne uslove za rad koji optimalno doprinosi dječijem razvoju (Flottman i sar, 2011). Uspostavljanje rada na zadovoljavajući način u novim okolnostima, osiguralo je da se steknu povoljni uslovi za podršku rezilijentnosti pri prijemu djece u vrtić.

Smatram da sam bila efikasnija pri prijemu djece i adaptaciji jer sam se pripremala...i stručna služba nam je dala podršku (segment odgovora ispitanika 4, BiH)

... Imala sam super ekipu, koja je radila tokom dežurstva, dobro smo se povezali između sebe i s djecom, tako da na to gledam pozitivno. (segment odgovora ispitanika 2, Slovenija).

Roditelji imaju pravo da se uključuju u rad vrtića pa je potrebno prepoznati mogućnosti i realizovati nove oblike saradnje roditelja i vaspitača (Lepičnik Vodopivec, 2012), što je svakako bitno u uslovima gdje se uobičajni oblici saradnje ne mogu ostvariti. Na osnovu odgovora vaspitača uočava se spremnost na izmijenjene oblike saradnje s roditeljima u kontekstu novonastale situacije što svakako predstavlja povoljan okvir razvoja rezilijentnosti djece. Izdvaja se potreba za naglašenijom emocionalnom pozadinom ovakve saradnje u čijoj osnovi je empatija.

Odnosi sa roditeljima se nisu promijenili bez obzira na uvedene mjere...Roditelji dobijaju informacije iz prve ruke na ulazu u vrtić, putem telefonskih poziva, pisama... obavještavamo ih o svakodnevnim aktivnostima putem sajta i slika na usb (segment odgovora ispitanika 10, BiH)

Nužne informacije smo dobijali pri preuzimanju djece, a ostale razgovore obavljali preko telefona ili e-asistenta. Mislim da je komunikacija protekla neometano... (segment odgovora ispitanika 7, Slovenija).

sedmično sem im slala različne stvari, zadatke, fotografije, powerpoint s pripovijetkama, snimke djece. S nekima smo se čuli i vidjeli preko različitih aplikacij (viber, zoom...). Neki su mi rado slali fotografije i snimke,. To sam i sama radila (segment odgovora ispitanika 5, Slovenija).

U početku je (kod roditelja) postojao strah, ali je brzo prošao jer smo bile smirene i ulijevale povjerenje (segment odgovora ispitanika 9, BiH)

U vrijeme kada su vrtići zatvoreni, iako je izostala organizovana online edukacija predškolaca koja se realizovala u nekim zemljama (Dong i sar., 2020; Gayatri, 2020), ipak je bila prisutna tendencija održavanja kontakata s djecom i roditeljima koja se pozitivno odrazila na uključivanje djece u vrtić pri ponovnom otvaranju vrtića.

Dok su vrtići bili zatvoreni nastojala sam da održim kontakte s roditeljima i djecom putem mejlova i društvenih mreža, umjesto aktivnosti slala sam im zadatke i tekstove, a i oni meni fotografije i sl. (segment odgovora ispitanika 28, BiH)

3) Emocionalna regulacija kao bitan preduslov za pružanje podrške najmlađima u stresnim situacijama (Kruger i Reddemann, 2013; Profaca i Arambašić, 2009) uočava se u izjavama vaspitača. Istražujući adaptaciju djece na vrtić i školu u doba COVID-19 Foti (2021) uvida potrebu adaptacije ne samo djece, nego i odraslih bitnih za dijete na novonastalu situaciju. Iz izjava slovenačkih i bosanskohercegovačkih vaspitača primjećuje se dobra pripremljenost i prilagodljivost za novonastalu situaciju u vrijeme pandemije COVID 19, što je blisko rezultatima istraživanja u Srbiji (Stoiljković, 2020). Sve su to bitni faktori koji omogućavaju vaspitačima da zadovolje potrebe djece na odgovarajući način u kriznim uslovima (Kruger i Reddemann, 2013; Profaca i Arambašić, 2009), te da stvore povoljne uslove za njihovu adaptaciju.

Po povratku 18.5.2020 sam bila uznemirena, nekako sem se bojala kako će biti s djecom, da li će trebati ponovna adaptacija... navedena osjećanja su bila samo djelimično prisutna na početku, ali je sve splasnulo nakon nekoliko minuta...(segment odgovora ispitanika 8, Slovenija)

... bila sam efikasna u radu jer sam prilagodljiva i fleksibilna, a i dobro sam se pripremala... (segment odgovora ispitanika 5, BiH).

Prihvatili smo novonastalu situaciju i mogućnosti koje imamo i djeci pomagali da se dobro uključe u kolektiv (segment odgovora ispitanika 17, Slovenija) ... da uprkos oštrim mjerama zaštite ostvarimo prijatnu i podsticajnu sredinu (segment odgovora ispitanika 15, Slovenija)

Zaključak:

U kvalitativnoj studiji eksplorativnog tipa željeli smo sagledati faktore koji doprinose razvijanju rezilijentnosti djece pri njihovoj adaptaciji na vrtić u izmijenjenim uslovima COVID 19 na osnovu uvida pedaset i četiri vaspitača iz Republike Slovenije i Bosne i Hercegovine. Naše istraživanje ukazuje na visok nivo autonomnosti predškolskih radnika u obe države kao bitan faktor podrške rezilijentnosti djece u vrijeme adaptacije tokom COVID 19. Na osnovu analize odgovora uočeno je da je adaptacija protekla uspješno, a u nekim slučajevima i uspješnije nego što je uobičajeno. Analizirajući najizraženije faktore podrške rezilijentnosti djece u odgovorima vaspitača razvrstali smo ih na tri kategorije: autonomija i pedagoška intervencija vaspitača, saradnja (putem timskog rada, organizacije rada s kolegama, saradnje s roditeljima) i emocionalna regulacija vaspitača. Više od trećine ispitanika uočilo je da je adaptacija djeca protekla čak i uspješnije nego prije pandemije, a kao osnovne faktore što podržavaju razvoj rezilijentnosti djeteta tokom adaptacije navode odlaske roditelja bez zadržavanja (što nije praksa u uobičajenim uslovima), manji broj djece u grupi (što omogućava intenzivniju interakciju vaspitača sa svakim djetetom i naglašenu individualizaciju), razgovore o problemima, igre (socijalne igre, igre na otvorenom, igre uloga – trijaže i održavanje higijene). Uočava se da empatija i emocionalna stabilnost vaspitača, te fleksibilnost i prihvatanje situacije COVID 19 doprinose razvoju rezilijentnosti djece. Dobra timska organizacija vaspitno-obrazovnog rada u izmijenjenim uslovima i saradnja odraslih bitnih za dijete doprinosi osjećaju sigurnosti i zaštićenosti kod djece. Naši nalazi o razvoju rezilijentnosti djece tokom adaptacije u izmijenjenim uslovima, takođe mogu biti prilika za promišljanje o pedagoškim smjernicama i preporukama za razvoj rezilijentnosti djece tokom adaptacije u uobičajenim uslovima života i rada.

Svjedoci smo sve učestalijih problema i izazova s kojim se susreće čovječanstvo, koji se odražavaju na vaspitno-obrazovni rad. Studija ukazuje na značaj rezilijentnosti vaspitno-obrazovnih radnika u takvim situacijama. Otpornost vaspitača i učitelja postala je važna kako u smislu sprečavanja njihovog iscrpljivanja, tako i u pogledu nastojanja da se održi kvalitetno osoblje u vaspitno-obrazovnim

ustanovama (Mansfield, Beltman, Price, McConney, 2012). Zbog toga je važno da studenti pedagoških područja već dobro poznaju neuobičajne i stresne okolnosti s kojima će se susresti u svojoj profesiji. Kvalitetna obuka budućih vaspitača za kvalitetan rad s djecom i njihovim roditeljima s različitim potrebama prije svega zavisi od kvalitetnog obrazovnog programa. Fakulteti pedagoških struka mogu na taj način doprinijeti kvalitetnom obrazovanju gradeći rezilijentnost učenika - budućih vaspitača i nastavnika.

Literatura:

Alvord, M. K., & Grados, J. J. (2005). Enhancing Resilience in Children: A Proactive Approach. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(3), 238–245.

Beltman, S., Mansfield, C., Price, A. (2011). Thriving not just surviving: A review of research on teacher resilience. *Educational Research Review*, 6, 185–207.

Benders, D., Jackson, F. (2012). Teacher Resiliency: Nature or Nurture? *International Journal of Humanities and Social Science*, 16 (2), 103–110.

Cugmas, Z. (2010). Uporaba teorije navezanosti v vrtcih. *Pedagoška obzorja Didactica Slovenica: časopis za didaktiko in metodiko*, 25 (1), 1-18.

Dong, C., Cao, S. and Li, H. (2020). Young children's online learning during COVID-19 pandemic: Chinese parents' beliefs and attitudes. *Children and Youth Services Review* 118: 105440 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7476883/>

Drljić, K., Štemberger, T., Kiswarday, V. R. (2019). Pomen rezilientnosti bodočih pedagoških delavcev. *Sodobna pedagogik*, 70 (4), 10-29. <https://www.sodobna-pedagogika.net/clanki/04-2019-pomen-rezilientnosti-bodocih-pedagoskih-delavcev/>.

Drljić, K., Kiswarday, V. R. (2016). Razvijanje rezilientnosti študentov preko doživljanja izkušnje inkluzije na pedagoški praksi = Development of the resilience of students through experiencing inclusion during teaching practice. *Revija za elementarno izobraževanje*, 9(3), 53-73, http://www.pef.um.si/content/Zalozba/clanki_2016_letnik9_stev3/REI%209%203%20c1%204.pdf

Ehrenreich, J. T., Santucci, L. C., Weinrer, C. L. (2008). Separation anxiety disorder in youth: Phenomenology, assessment, and treatment. *Psicol Conductual*, 16 (3), 389–412.

Eurydice-informacijsko omrežje o izobraževanju. (2008). ur. T. Plevnik, *Ravni avtonomije in odgovornosti učiteljev v Evropi*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Fergus, S., & Zimmerman, M. A. (2005). Adolescent resilience: A framework for understanding healthy development in the face of risk. *Annual Review of Public Health*, 26, 399-419.

Flottman, R., McKernan, A., & Tayler, C. (2011). *Victorian Early Years Learning and Development Framework Evidence Paper. Practice Principal 2: Partnerships with Professionals*. Melbourne: Graduate School of Education. <https://www.education.vic.gov.au/Documents/childhood/providers/edcare/pracpartner.pdf>

Foti, P. (2021). Adaptation and mental resilience of children, parents, in greek kindergarten schools during the new era of pandemic covid-19. teachers' views. *Europien Journal of Open Education and E-learning studies*, 6 (1), 100-117.

Gayatri, M. (2020). The implementation of early childhood education in the time of covid-19 pandemic: a systematic review. *Humanities & Social Sciences Reviews*, 8 (6), 46-54.

Gu, Q. in Day, C. (2013). Challenges to teacher resilience: conditions count. *British Educational Research Journal*, 39 (1), 22–44.

Higijenska preporučila za vrtce v času časa epidemije COVID 19. (2020). NIJZ.
https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/vrtci_s_prilogami.pdf

Iftene, C. (2014). Educational Systems Autonomy. Facts and Analysis. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 142, 47-53.

Le Cornu, R. (2009). Building resilience in pre-service teachers. *Teaching and Teacher Education*, 25 (5), 717–723.

Luthar, S. S., & Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Development and Psychopathology*, 12, 857-885.

Kiswarday, V R. (2014). Model spodbujanja rezilientnosti v šolskem okolju = A model of fostering resilience in school context. *Revija za elementarno izobraževanje*, 7(2), 41-60.

Kruger, A., & Reddemann, I. (2013). *Psihodramska imaginativna terapija traume za djecu i mlade*. Goražde: Udruženje žena SEKA.

Lepičnik Vodopivec, J. (2012). *Teorija in praksa sodelovanja s starši*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Mansfield, C. F., Beltman, S., Price, A., McConney, A. (2012). “Don’t sweat the small stuff:” Understanding teacher resilience at the chalkface. *Teaching and Teacher Education*, 28, 357–367.

Merriam, S. B. & Tisdell, J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.

Miller, D., & Daniel, B. (2007). Competent to Cope, Worthy of Happiness? How the Duality of Self-Esteem Can Inform a Resilience-Based Classroom Environment. *School Psychology International*, 28(5), 605-622.

Milivojević, Z. (2008). *Emocije – Razumevanje čustev v psihoterapiji*. Novi Sad: Psihopolis institut.

Milivojević, Z., Bilban, K., Kokelj, V., Kramberger, M., Steiner, T., Kožuh, B. (2008). *Mala knjiga za velike starše : priročnik za vzgojo otrok*. Novi Sad: Psihopolis.

O’Keeffe, C., McNally, S. (2021). Uncharted territory’: teachers’ perspectives on play in early childhood in classrooms in Ireland during the pandemic. *European Early Childhood Education Research Journal*, 29 (1), 79-95.

Profaca, B., & Arambašić, L. (2009). Traumatki događaj i trauma kod djece i mladih. *Klinička psihologija*, 2(1-2), 53-74.

Resnick, B., Gwyther, L., Roberto, K. (2011). *Resilience in Aging. Concepts, Research, and Outcomes*. New York: Springer.

Shah, M. (2012). The importance and benefits of teacher collegiality in schools – A literature review. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 46, 1242-1246.

Stoiljković, Č. (2020). The Impact of the Covid-19 Pandemic on the Educational Work of Kindergarten Teachers. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*, 3, 123-133.

Šindić, A. (2021). *Individualizacija u vaspitanju i obrazovanju na predškolskom uzrastu*. Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Filozofski fakultet Univerziteta u Ljubljani.

Tumlu, G. U. (2013). The Investigation of Turkish Pre-Service Teachers' Resilience Levels In Terms of Certain Variables. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 93, 2053– 2057.

Velan, D. and Tatalović Vorkapić, S. (2020). Contextual determinants of kindergarden culture as indicators of children's well-being during their transition and adaptation. *Ekonomika istraživanja*, 33, 1-12.

Zupančič, J. (2013). Razmislek o razsežnostih avtonomije ravnateljcev v slovenski osnovni šoli. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, 11(1), 117-131.

PEDAGOGICAL IMPLICATIONS OF THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S RESILIENCE WHEN INCLUDING IN KINDERGARTEN DURING A PANDEMIC IN SLOVENIA AND BIH

Abstract: *The study of qualitative, exploratory type aimed to examine the experience of preschool teachers on the development of resilience in the adaptation of children to kindergarten during COVID 19. Data on insights of 54 respondents - kindergarten teachers in the Republic of Slovenia and Bosnia and Herzegovina, were collected in March and April 2021. through a self-created research instrument. The results of the research indicate on the specifics of the adaptation of children to kindergarten during the COVID 19 pandemic from the point of view of preschool teachers, parents and children. Three categories have been singled out that indicate the factors that support the development of children's resilience: autonomy and pedagogical intervention of preschool teachers, cooperation (teamwork and organization with colleagues and cooperation with parents) and emotional regulation of preschool teachers.*

Key words: *adaptation of children to kindergarten, autonomy, activities with children, cooperation, emotional regulation*